

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Дворніченко Алла Сергіївна

УДК 343.126

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМОВАНОЇ ЗГОДИ НА МЕДИЧНЕ ВТРУЧАННЯ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент
СИНЄГУБОВ Олег Васильович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
декан факультету № 6.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук
КОРОЄД Сергій Олександрович,
Івано-Франківський університет права
імені Короля Данила Галицького,
завідувач кафедри цивільного права і процесу;

кандидат юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений працівник освіти України
БОРИСОВА Валентина Іванівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри цивільного права № 1.

Захист відбудеться 24 березня 2017 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.02 Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий 21 лютого 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

К. В. Коваленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України закріпила право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, чим втілила природне право людини в Основному Законі. Неодмінною складовою реалізації цих положень є право пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання.

Сьогодні цивільно-правова охорона інформованої згоди на медичне втручання входить до комплексу правового забезпечення та захисту прав людини у сфері надання послуг з охорони здоров'я населенню і вимагає значної уваги. Це пов'язано з тим, що інформована згода пацієнта на медичне втручання є відправною точкою виникнення цивільно-правових відносин у сфері охорони здоров'я. Проте в Україні, на відміну від високорозвинених західних держав, значення інформованої згоди у медицині недооцінене, внаслідок чого щоденно в різнопрофільних медичних закладах порушуються права осіб, яким надається така допомога, – пацієнтів.

Необхідно зазначити, що законодавче та професійне неврегулювання суспільних відносин у сфері цивільно-правової охорони інформованої згоди на медичне втручання потребує детального аналізу з метою забезпечення прав пацієнтів та інших індивідуальних випадків, пов'язаних із наданням медичних послуг. Крім того, система забезпечення прав пацієнта в нашій державі ще дуже далека від міжнародних стандартів, на чому постійно наголошують загальноновизнані правові інституції. Отже, без вирішення низки правових та організаційних проблем, пов'язаних із наданням медичних послуг, і врегулювання суспільних відносин, які виникають під час їх отримання й стосуються інформованої згоди, унеможлиблюється спрямування нинішньої української медицини до вектору світових стандартів охорони здоров'я.

Аналіз літературних джерел свідчить, що окремі питання цивільно-правової охорони інформованої згоди на медичне втручання неодноразово були об'єктом дослідження багатьох науковців. Зокрема, деякі аспекти охорони інформованої згоди на медичне втручання вивчалися такими ученими, як: Л. М. Бедрин, В. І. Борисова, С. Б. Булеца, А. А. Герц, О. Ю. Гудушина, Т. П. Дерюгіна, Ю. М. Жорнокуй, А. П. Загрядська, С. П. Козадоев, В. А. Корогод, С. О. Короед, Л. В. Красицька, З. В. Лашкул, Г. Я. Лопатенков, О. М. Мельник, С. В. Михайлов, О. О. Отрадна, А. Н. Пищита, Т. А. Покуленко, І. Я. Сенюта, В. Г. Сердюк, О. В. Синегубов, Ю. І. Тарасов, Г. П. Тимченко, Ю. П. Титов, А. В. Тихомиров, П. П. Ширинський, К. Б. Ярошенко та ін.

Проблемні питання надання інформованої згоди на медичне втручання, а саме реалізації пацієнтами вказаного права під час лікування та порядку надання/ненадання інформованої згоди на проведення медичного втручання досліджувалися у роботах А. В. Антонова, С. В. Михайлова, І. Я. Сенюти, С. Г. Стеценка. Проте низку проблем цивільно-правової охорони інформованої згоди на медичне втручання сьогодні досліджено поверхово.

Водночас питання, що стосуються значення інформованої згоди на медичне втручання, досить часто є предметом обговорення в науковій та періодичній літературі, наукових зібраннях. Між тим проведених наукових досліджень наразі замало для розв'язання існуючої проблеми щодо реалізації інформованої

згоди на медичне втручання, отже це дає підстави говорити про її актуальність і важливе значення для подальшого розвитку юридичної науки у сфері забезпечення прав пацієнтів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до пп. 2.6 Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015 – 2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, пп. 2.1, 2.4, 5.28 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016 – 2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), а також в рамках науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є дослідження питань теорії та практики цивільно-правової охорони інформованої згоди на медичне втручання та розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного національного законодавства. Досягнення поставленої мети обумовило постановку та необхідність вирішення таких основних задач:

- визначити поняття і види медичного втручання, на яке за законом необхідна інформована згода пацієнта;
- з'ясувати зміст права пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання;
- встановити юридичні наслідки надання/ненадання пацієнтом інформованої згоди;
- узагальнити цивільно-правову природу згоди пацієнта на медичне втручання;
- окреслити випадки медичного втручання без інформованої згоди пацієнта;
- розкрити критерії правомірності інформованої згоди на медичне втручання;
- з'ясувати необхідність забезпечення інформованої згоди щодо втручання в організм дитини;
- визначити право на інформовану згоду на медичне втручання повнолітніх осіб, які за рішенням суду не мають повного обсягу цивільної дієздатності.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, що виникають у процесі здійснення та захисту інформованої згоди на медичне втручання як права пацієнта.

Предметом дослідження є цивільно-правове регулювання інформованої згоди на медичне втручання.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. Вихідною методологічною основою дисертаційного дослідження виступив діалектичний метод пізнання, який надав змогу всебічно дослідити об'єкт і предмет наукової роботи. Крім того, під час проведення дослідження здійснено використання

низки загальних методів пізнання, серед яких: метод правового моделювання, системно-структурний, порівняльно-правовий, історичний, формально-логічний, техніко-юридичний, лінгвістичний. Метод правового моделювання дозволив проаналізувати окремі випадки надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання, які надали змогу шляхом використання теоретичних моделей уявити їх застосування в практичній діяльності (розділ 3). Використання системно-структурного методу дозволило логічно розставити акценти в роботі щодо значення інформованої згоди на медичне втручання (розділ 1). Поєднання й використання порівняльно-правового та історичного методів надало змогу визначити особливості впливу історичних процесів на становлення інформаційної згоди пацієнта на медичне втручання (розділи 1 – 3). Використання формально-логічного методу дало змогу виявити суперечності та прогалини в чинному законодавстві, яке регулює відносини у сфері інформованої згоди на медичне втручання, та запропонувати пропозиції щодо його удосконалення (розділи 1, 3). Шляхом застосування техніко-юридичного методу здійснено визначення авторського бачення правових категорій, які мають відношення до інформованої згоди на медичне втручання (розділи 2, 3). За допомогою використання лінгвістичного методу здійснено правовикористання та взяття до уваги досліджуваних категорій з метою використання їх у практичній діяльності (розділи 1, 2).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять праці фахівців у галузі цивільного права, загальної теорії держави і права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, Цивільного кодексу України, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, які визначають цивільно-правове регулювання інформованої згоди на медичне втручання. Інформаційною та емпіричною основою дослідження є узагальнення практичної діяльності, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень, яке присвячене проблемам значення інформованої згоди на медичне втручання. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

– розкрито поняття інформованої згоди пацієнта на медичне втручання як особистого немайнового права, під яким слід розуміти здійснення добровільного, усвідомленого та компетентного вибору пацієнтом визначеного для нього індивідуального методу проведення діагностики, здійснення профілактики, а також лікування, яке ґрунтується на наданні йому необхідного обсягу медичної та правової інформації залежно від обраного виду медичного втручання;

– визначено, що ознаками інформованої згоди пацієнта на медичне втручання, як особистого немайнового права, є: нематеріальний характер; належність фізичній особі з урахуванням інтелектуальних і вікових особливостей; спрямованість на захист життя та здоров'я фізичної особи;

– доведено наявність специфічних законодавчих особливостей, які стосуються реалізації права інформованої згоди на медичне втручання в організм дитини. Встановлено, що реалізація права дитини на інформовану згоду на медичне втручання необхідна з 16-річного віку, внаслідок чого така особа здатна більш якісно розуміти ризики для свого здоров'я та наслідки, які можуть настати через відмову від медичного втручання;

– доведено необхідність зміцнення правового статусу недієздатної фізичної особи під час надання їй медичної допомоги шляхом надання органам опіки та піклування права на звернення до суду з метою отримання дозволу на медичне втручання без згоди законних представників;

– аргументовано закріплення у формі первинної облікової документації № 003-6/о обов'язкового положення щодо проведення профілактики з метою забезпечення пацієнтів необхідною медичною інформацією та убезпечення їхнього здоров'я і захисту;

удосконалено:

– особливості надання медичним працівником інформації про: стан здоров'я пацієнта; методи та результати проведеного обстеження; діагноз захворювання; прогноз розвитку захворювання і наслідки відмови від медичного втручання; можливість звернутися до іншого лікаря чи медичного закладу в разі виникнення сумнівів щодо компетентності; важливість проведення медичного втручання; очікуваний результат, який буде досягнуто після медичного втручання; наявні методи лікування захворювання, їх вартість і вплив на організм; ризик майбутнього медичного втручання; права пацієнта під час і після медичного втручання, шляхи їх захисту та відновлення;

– твердження про необхідність закріплення у посадових обов'язках практичних лікарів, які здійснюють лікувальну практику, окремого положення щодо обов'язкового надання роз'яснень права на інформовану згоду на медичне втручання та повної інформації пацієнтам;

– позиція, згідно з якою звичайні, найпростіші процедури медичного втручання мають досить низький рівень фактору загрози для здоров'я, внаслідок чого вбачається за необхідне проводити такі процедури при наданні усної згоди поінформованого пацієнта. Наявність усної інформованої згоди пацієнта на проведення медичного втручання, якому притаманна простота у його проведенні, є найбільш правильним варіантом здійснення медичного втручання;

– умови медичного втручання за невідкладних випадків (станів), до яких належать: дійсна реальність небезпеки для життя людини; неможливість мінімізації небезпеки, яка загрожує життю людини, іншими засобами, крім відповідного медичного втручання; неможливість отримання з об'єктивних причин згоди на медичне втручання від самого пацієнта чи його законних представників;

дістали подальшого розвитку:

– положення, що зміст інформованої згоди на медичне втручання полягає в тому, що пацієнти мають бути забезпечені достатньою інформацією про стан, варіанти лікування, можливі побічні ефекти або ускладнення, що ймовірно виникнуть, якщо лікування не проводити, для того щоб мати можливість

приймати свої власні рішення про проведення операції, відповідної медичної процедури або лікування в цілому;

– твердження про необхідність обов'язкової фіксації інформованої згоди на медичне втручання, яким притаманна складність з точки зору медицини, шляхом письмової форми фіксації такої згоди;

– обґрунтування необхідності законодавчого закріплення порядку проведення медичного втручання в організм пацієнтів, які перебувають у критичному для життя стані, лише після проведення консилиуму, тобто на основі найбільш правильної та вірної думки кількох лікарів щодо вибору методу і порядку здійснення медичного втручання в інтересах самого пацієнта, а у разі неможливості проведення консилиуму для вибору найбільш правильного методу медичного втручання таке втручання необхідно здійснювати на підставі прийняття самостійного рішення лікуючого лікаря.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– правотворчості – під час розгляду пропозицій з удосконалення змін і доповнень до Основ законодавства України про охорону здоров'я (довідка про впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 14 вересня 2016 р.);

– практичній діяльності органів охорони здоров'я (довідка Департаменту охорони здоров'я Кіровоградської обласної державної адміністрації від 11 травня 2016 р.);

– освітньому процесі – під час викладання дисципліни «Цивільне право України», а також у ході підготовки методичних рекомендацій, підручників і навчальних посібників із даної тематики (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 23 грудня 2016 р.);

– науково-дослідній діяльності – під час проведення наукових досліджень, спрямованих на розроблення і вдосконалення методик застосування інформаційної згоди пацієнта на медичне втручання (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 6 вересня 2016 р.)

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Рівень ефективності та необхідності впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (Донецьк, 2013), «Захист прав медичних та фармацевтичних працівників як запорука захищеності прав пацієнта» (Київ, 2013), «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (Запоріжжя, 2013), «Розвиток наукових досліджень у XXI столітті: сучасні реалії та перспективи майбутнього» (Київ, 2016); «Сучасні соціально-гуманітарні дискусії» (Дніпропетровськ, 2012); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 2014); «Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування» (Київ, 2015); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 2015); «Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти» (Київ, 2015).

Публікації. Основні результати та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 18 публікаціях, із яких вісім статей опубліковано у наукових фахових виданнях з юридичних наук, одна стаття – у фаховому виданні іноземної держави, а також у дев'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (255 найменувань, розташованих на 31 сторінці) і п'яти додатків на 18 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 219 сторінок, з них основний текст – 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, задачі, методи, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну, теоретичну та емпіричну базу, вказано на зв'язок роботи з державними програмами, сформульовано основні теоретичні положення, що обумовлюють наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, окреслено конкретні форми їх апробації та впровадження в навчальний процес і практичну діяльність.

Розділ 1 «Правове значення інформованої згоди на медичне втручання» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття і види медичного втручання, на яке за законом необхідна інформована згода пацієнта»* здійснено аналіз сучасного стану теоретичної розробленості процесу взаємовідносин у сфері надання медичних послуг, що виникають між пацієнтом і працівником медичної установи, які стосуються надання інформованої згоди на медичне втручання. Проведеним дослідженням встановлено, що процес формування інформованої згоди на медичне втручання як невід'ємного права пацієнта при наданні медичної допомоги пройшов значний етап свого розвитку та закріплений на міжнародному рівні низкою міжнародно-правових актів, ратифікованих і Україною.

Однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків є юридичні факти, до яких у цивільних правовідносинах з надання медичних послуг належить інформована згода пацієнта на медичне втручання. Вітчизняним законодавством передбачено, що медичне втручання, тобто застосування методів діагностики, профілактики або лікування, пов'язаних із впливом на організм людини, відповідно до ст. 42 Основ законодавства України про охорону здоров'я допускається лише у тому разі, коли воно не може завдати шкоди здоров'ю пацієнта та здійснюється за наявності на те його інформованої згоди.

Визначено, що під інформованою згодою пацієнта на медичне втручання слід розуміти добровільний, усвідомлений та компетентний вибір пацієнтом визначеного для нього індивідуального методу проведення діагностики, здійснення профілактики, а також лікування, яке ґрунтується на наданні йому необхідного обсягу медичної та правової інформації залежно від обраного виду медичного втручання. На підставі визначеного поняття інформованої згоди на медичне втручання як особистого немайнового права встановлено складові

ознаки, які притаманні цьому поняттю, а саме: інформована згода на медичне втручання має нематеріальний характер; належить фізичній особі з урахуванням інтелектуальних і вікових особливостей; спрямована на захист життя та здоров'я фізичної особи. Саме за допомогою вказаних ознак право пацієнта на інформовану згоду найбільш повно проявляє свою правову природу та значення у вирішенні цивільно-правових відносин між лікарем і пацієнтом. Наголошується на тому, що висловлення інформованої згоди пацієнта на медичне втручання здійснюється у двох видах: усно і письмово. Результати проведених досліджень показали, що найбільш прийнятним є письмове оформлення інформованої згоди (79 % і 78 % респондентів).

У підрозділі 1.2 «Зміст права пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання» з'ясовано, що під змістом будь-якого права розуміється сукупність повноважень носія цього права. Як в Україні, так і в інших країнах світу проблема забезпечення прав пацієнтів вирішується не одне десятиліття. Одним із прав пацієнта є інформована згода на медичне втручання. Право пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання передбачає повноваження людини, яка знаходиться в хворобливому стані, відмовитися від будь-якого втручання інших осіб у сферу її здоров'я, звернутися до сторонньої особи за наданням допомоги, самостійно обрати суб'єкта, який може бути надавачем послуги, визначити межі медичного втручання у власний організм, вимагати від інших осіб не перешкоджати ані зверненню за медичною допомогою, ані реалізації права на відмову у збереженні власного життя та здоров'я, та право звернутися за примусовим захистом у разі, коли такі порушення відбуваються. Зміст права пацієнта на надання інформованої згоди на медичне втручання сьогодні законодавчо не визначено, проте зміст указанного закріплено на теоретичному рівні. З'ясовано, що законодавче закріплення права пацієнта на інформовану згоду є необхідною умовою захищення його правового статусу, що дозволяє чітко законодавчо унормувати право пацієнта на інформовану згоду.

Зроблено висновок, що зміст права пацієнта на надання інформованої згоди як різновид прав пацієнтів містить складові, що свідчать про правомірність одержання інформованої згоди на медичне втручання. Також встановлено, що лікарі не роз'яснюють право на інформовану згоду на медичне втручання (74 % респондентів).

У підрозділі 1.3 «Юридичні наслідки надання/ненадання пацієнтом інформованої згоди» визначено, що юридичне значення надання/ненадання інформованої згоди пацієнта має вирішальне значення для проведення медичного втручання. Зазначено, що сьогодні в законодавстві не вироблено чіткого, узгодженого підходу до оформлення згоди і відмови від медичного втручання в усіх без винятку медичних випадках. Письмове оформлення інформованої згоди є більш універсальним і, що важливо, □ юридично правильним варіантом, тому використання його при відмові від медичного втручання є виправданим – тим самим лікар знімає з себе відповідальність за наслідки відмови. Разом з тим не обов'язковість письмового оформлення згоди на медичне втручання свідчить про відсутність належної уваги законодавця до наслідків медичного втручання для пацієнта.

Проведеним дослідженням також встановлено, що найбільш виправданим і об'єктивним є варіант диференційованого ставлення до процедури юридичного оформлення згоди на майбутнє медичне втручання. Звичайні, найпростіші процедури медичного втручання, що характеризуються дуже низькою потенційною здатністю давати ускладнення, можуть проводитися за умови усної згоди пацієнта (77 % та 80 % респондентів).

Встановлено, що у випадках проведення медичного втручання без інформованої згоди дії лікаря полягають у виконанні свого обов'язку – рятуванні життя пацієнта, що, звичайно, є позитивним видом юридичної відповідальності, тобто сумлінним виконанням своїх професійних обов'язків перед правовою державою, трудовим колективом, а найголовніше – пацієнтом. Особливості проведення медичного втручання щодо пацієнта без його добровільної інформованої згоди чи законного представника, у разі наявності такого, допускається в окремих невідкладних випадках, коли існує реальна загроза життю хворого (пацієнта) або щодо: пацієнтів, які є хворими на захворювання, яке внаслідок суспільної небезпеки становить загрозу для інших людей (10 % респондентів); пацієнтів, у яких унаслідок психічної хвороби наявні важкі психічні розлади свідомості, що є небезпечними для оточуючих (7 %). Стосовно існуючої практики проведення медичного втручання не є виключенням наявність позовів до суду щодо незабезпечення лікарем права на інформовану згоду на медичне втручання. Так, на думку пацієнтів, у разі грубого порушення їхнього права на інформовану згоду 10 % респондентів заявляли позовні вимоги до суду.

Розділ 2 «Інформована згода пацієнта на медичне втручання як цивільно-правова категорія» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Цивільно-правова природа згоди пацієнта на медичне втручання» визначено, що з прийняттям Основ законодавства про охорону здоров'я вперше законодавчо закріплено права пацієнта, насамперед, на отримання достовірної та своєчасної інформації про стан свого здоров'я – він може на власний розсуд прийняти рішення, яке стосується подальшого лікування, а прийняття рішення на підставі неповної і недостовірної інформації пацієнтом може призвести до тяжких наслідків не тільки для його здоров'я, а й навіть для життя.

На підставі розгляду цивільно-правової природи форми інформованої згоди зроблено висновок, що зазначений документ фіксації цивільно-правових відносин між лікарем і пацієнтом у своєму змістовному значенні практично не охоплює такого виду медичного втручання, як профілактика, що є нормотворчою помилкою законодавця, особливо в умовах, коли від проведення щеплення як різновиду медичної профілактики помирають пацієнти, яким воно було зроблене.

Встановлено, що надання інформованої згоди передбачає також виникнення правовідносин між пацієнтом і медичним працівником, які, в тому числі, можуть бути визначені у цивільно-правових договорах, у яких містяться взаємні права та обов'язки щодо їх виконання. З метою недопущення неправомірного надання медичними працівниками неповної інформації про стан здоров'я пацієнта, на нашу думку, необхідно закріпити обов'язок лікаря

фіксувати факт надання пацієнту неповної інформації про стан його здоров'я у спеціально розробленому додатку до історії хвороби, який повинен також містити відповідне мотивоване рішення лікаря. Варто зазначити, що досконала правова конструкція, спрямована на гармонізацію правовідносин, що виникають між лікарем і пацієнтом, є запорукою якісного медичного втручання, яке має на меті врятування життя та покращення стану здоров'я пацієнтів унаслідок впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на його організм.

У підрозділі 2.2 «Випадки медичного втручання без інформованої згоди пацієнта» з'ясовано, що у невідкладних випадках, за наявності реальної загрози життю, згода хворого (або його батьків (усиновлювачів), опікуна, піклувальника) на медичне втручання не потрібна.

Поряд з тим констатовано, що вітчизняне законодавство передбачило випадки проведення медичного втручання без наявності інформованої згоди пацієнта чи його законних представників з метою врятування життя пацієнта. Проте такі випадки є більше винятками, ніж сталою медичною практикою, і допускаються лише в умовах крайньої необхідності. Умовами медичного втручання за невідкладних випадків (станів) є: наявність невідвортної небезпеки, яка загрожує життю людини (вказане стосується складних патологічних випадків, які виникли у разі раптової дії на організм пацієнта, відвернення яких є необхідною умовою врятування життя пацієнта); неспроможність відвернення загрози життю пацієнта звичайними медичними методами, окрім проведення невідкладного медичного втручання; відсутність можливості отримання згоди пацієнта чи його представників унаслідок наростаючої загрози, яка потребує невідкладних дій лікарів шляхом проведення оперативного медичного втручання.

Також визначено положення, що стосуються надання медичної допомоги без згоди пацієнта (ст. 37 Основ законодавства про охорону здоров'я), відповідно до яких медичні працівники зобов'язані надавати першу невідкладну допомогу при нещасних випадках і гострих захворюваннях. Медична допомога забезпечується службою швидкої медичної допомоги або найближчими лікувально-профілактичними закладами незалежно від відомчої підпорядкованості та форм власності з подальшим відшкодуванням витрат. Наявність цих безумовно необхідних законодавчих норм, що стосуються надання медичної допомоги пацієнту у невідкладних випадках без його згоди чи згоди його опікуна, є одними з основних законодавчих механізмів захисту прав пацієнтів, забезпечення права на життя, задекларованого у Конституції України.

Обґрунтовано необхідність проведення медичного втручання в організм пацієнта, який перебуває у критичному для життя стані, за рішенням лікарської комісії, в умовах, коли стан здоров'я пацієнта дозволяє це зробити, та запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я.

У підрозділі 2.3 «Критерії правомірності інформованої згоди на медичне втручання» визначено, що до критеріїв інформованої згоди на медичне втручання належать інформованість, добровільність і компетентність, саме

вони найбільш повно відображають сутність інформованої згоди пацієнта та унікальність цього права у спектрі прав, якими він наділений.

З'ясовано, що належне інформування пацієнтів й отримання згоди стосовно процедури лікування та конкретні правові вимоги є частиною медичної практики. Інформована згода на проведення лікування, за загальним правилом, має бути отримана від пацієнта. Недотримання цієї вимоги може призвести до судового позову. Усі пацієнти мають право надавати чи не надавати згоду на проведення медичного втручання. Пацієнти також повинні бути забезпечені достатньою інформацією про стан медичного втручання, варіанти його проведення, можливі побічні ефекти та ризику.

Встановлено, що добровільність як необхідний критерій інформованої згоди на медичне втручання має на меті прийняття пацієнтом рішення за відсутності будь-яких зовнішніх факторів, що свідчили б про недобровільність такої згоди. Зроблено висновок, що у медичній практиці на отримання від пацієнта добровільної згоди на медичне втручання чинить вплив безліч причин, які, у свою чергу, впливають на пацієнта, не дають йому самотійно, на власний розсуд визначити необхідність надання згоди на проведення медичного втручання. До основних факторів, які мають визначальний характер щодо впливу на добровільність, на нашу думку, належать: вплив на пацієнта за допомогою погроз (6 % респондентів); вплив на пацієнта з боку близьких осіб (58 %); майновий стан (22 %); вплив на пацієнта медичними працівниками (14 %).

Розділ 3 «Цивільно-правове регулювання надання інформованої згоди на медичне втручання для третіх осіб» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Інформована згода на втручання в організм дитини: проблеми законодавства та практики» встановлено, що правове забезпечення медичного втручання під час надання медичної допомоги є центральною проблемою в системі охорони здоров'я населення.

Правова конструкція інформованої добровільної згоди дитини у правовідносинах з надання їй медичної допомоги у законодавстві України складається з наступних положень: 1) інформована добровільна згода на медичну допомогу дитині у віці до 14 років повинна надаватися батьками або іншими особами, що їх замінюють, відповідно до закону, тобто тільки вони ставлять підпис під відповідними документами; 2) з досягненням віку 14 років неповнолітній отримує серед інших і право на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання. Відповідна письмова згода повинна оформлятися за підписом як представника дитини, так і самої дитини; 3) особа, яка досягла 18-річного віку, набуває усіх цивільних прав та обов'язків, у тому числі й у сфері надання медичної допомоги.

Визначено та розглянуто порядок надання інформованої згоди на медичне втручання дитині, тобто особливості надання та отримання інформованої згоди на медичне втручання малолітньої особи (до 14 років) та повнолітньої особи (від 14 до 18 років), акцентовано увагу на особливостях медичного втручання в організм відповідно до особливостей досліджуваної нами категорії індивідуумів. Зупинено увагу на основних практичних проблемах, які виникають у медичного персоналу та у батьків, опікунів і піклувальників під

час отримання й надання такої згоди дитиною, та на закріпленні механізму захисту прав і свобод дитини під час надання їй медичної допомоги.

Запропоновано внести зміни до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а саме: ч. 1 ст. 39 викласти у такій редакції: «Повнолітня фізична особа має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються її здоров'я. Неповнолітня фізична особа має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, окрім випадків, коли така інформація може погіршити стан її здоров'я, зашкодити процесові лікування»; ч. 4 ст. 39 викласти у наступній редакції: «Якщо інформація про хворобу фізичних осіб, визначених частинами першою та другою цієї статті, може погіршити стан їхнього здоров'я, зашкодити процесові лікування, медичні працівники мають право на власний розсуд надати неповну інформацію про стан здоров'я фізичної особи, обмежити можливість їх ознайомлення з окремими медичними документами або не надати інформацію про стан здоров'я для неповнолітньої фізичної особи». Аналогічні зміни запропоновано внести до ст. 285 ЦК України.

У підрозділі 3.2 *«Право на інформовану згоду на медичне втручання повнолітніх осіб, які за рішенням суду не мають повного обсягу цивільної дієздатності»* визначено проблемні питання дослідження особливостей надання інформованої згоди повнолітнім особам, які не мають повного обсягу цивільної дієздатності, до яких належать: обмежено дієздатна повнолітня фізична особа – це особа, яку суд обмежив у дієздатності через те, що вона страждає на психічний розлад, що істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, а також фізична особа, котру суд обмежив у дієздатності через те, що вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище; недієздатна повнолітня фізична особа – це особа, визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу нездатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Для унеможливлення маніпулювань опікунами здоров'ям недієздатної особи, захисту їх законних прав, гарантованих Конституцією України, запропоновано внести зміни до ч. 5 ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я. Пропонується розв'язання проблеми проведення медичного втручання недієздатним особам у разі потреби без інформованої згоди законного представника, у зв'язку з чим підкреслюється необхідність внесення законодавчих змін до ч. 2 ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я. Визначено відмінності українського медичного законодавства від російського та білоруського. Запропоновано законодавчо закріпити положення, яким передбачено зобов'язати органи опіки та піклування, у разі отримання інформації про відмову законного представника пацієнта від медичного втручання, що може мати для пацієнта тяжкі наслідки, на наступний день звернутися до суду з метою отримання дозволу на медичне втручання без згоди законних представників.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо визначення особливостей цивільно-правового регулювання інформованої згоди на медичне втручання, а також шляхів його удосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд положень та висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Визначено, що аналіз вітчизняної правової доктрини проведення медичного втручання дає підстави вважати, що під інформованою згодою на медичне втручання як особисте немайнове право слід розуміти здійснення добровільного, усвідомленого та компетентного вибору пацієнтом визначеного для нього індивідуального методу проведення діагностики, здійснення профілактики, а також лікування, яке ґрунтується на наданні йому необхідного обсягу медичної та правової інформації залежно від обраного виду медичного втручання.

2. Зауважено, що усний варіант закріплення інформованої згоди на медичне втручання полягає у фіксації даного права пацієнта за допомогою вербального методу спілкування лікаря та пацієнта, вказаний вид притаманний простим випадкам застосування методів діагностики, профілактики і лікування.

3. Встановлено, що письмова форма оформлення інформованої згоди на медичне втручання полягає у фіксації інформованої згоди між лікарем і пацієнтом за допомогою складання письмового документа. Найбільш доцільним, на думку лікарів, є письмовий вид інформованої згоди (79 % опитаних), таку ж форму підтримують і пацієнти (78 % опитаних).

4. З'ясовано, що зміст права пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання є вичерпним благом пацієнта, що забезпечує виключно його повноваження щодо: звернення до суб'єкта надання медичних послуг, самостійного обрання суб'єкта, який може бути надавачем послуги, отримання необхідної, своєчасної та достовірної інформації про здійснення медичного втручання, на підставі якої без зовнішнього впливу прийняття рішення про його проведення, відмову від будь-якого визначеного лікарем виду медичного втручання у разі відсутності вольових можливостей на його проведення.

5. Визначено, що зміст права пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання не закріплений в спеціалізованій нормі законодавчого чи підзаконного акта, а базується на системі нормативно-правових актів, що віднесені до регулювання суспільних відносин щодо надання медичних послуг населенню. Встановлено, що роз'яснення права на інформовану згоду на медичне втручання пацієнтам лікарями проводиться у 26 % випадків.

6. Встановлено, що юридичні наслідки надання/ненадання пацієнтом інформованої згоди на медичне втручання □ це наслідки, які виникають у результаті правової реалізації пацієнтом свого права на інформовану згоду. Надання/ненадання пацієнтом у встановленому законодавчому порядку інформованої згоди на медичне втручання тягнуть за собою виникнення позитивної чи ретроспективної відповідальності, яка має місце внаслідок обраного медичним працівником курсу медичного втручання та прийняття або

неприйняття пацієнтом порядку проведення медичного втручання, на яке береться інформована згода.

7. Підсумовано, що цивільно-правова природа згоди пацієнта на медичне втручання в Україні ґрунтується на Основах законодавства про охорону здоров'я, Конституції України та інших міжнародних і національних нормативно-правових актах. Сутність цивільно-правової природи згоди пацієнта на медичне втручання полягає у можливості пацієнтом на свій власний розсуд, за наявності законодавчих обмежень, самостійно приймати рішення щодо здійснення медичного втручання в його організм.

8. Встановлено, що інформована згода на медичне втручання є підставою для існування цивільних правовідносин між лікарем і пацієнтом та надання медичної послуги, які полягають у тому, що застосування методів діагностики, профілактики та лікування неможливе без інформованої згоди пацієнта, який відповідно до законодавства має право надавати таку згоду, крім законодавчо визначених випадків.

Визначено, що до умов медичного втручання без інформованої згоди пацієнта чи його законного представника належить: наявність невідвортної небезпеки, яка загрожує життю людини; неспроможність відвернення загрози життю пацієнта звичайними медичними методами, окрім проведення невідкладного медичного втручання; відсутність можливості отримання згоди пацієнта чи його представників унаслідок наростаючої загрози, яка потребує невідкладних дій лікарів шляхом проведення оперативного медичного втручання.

9. Окреслено, що до випадків медичного втручання без інформованої згоди пацієнта чи його законного представника належать: медичне втручання, необхідне у невідкладних випадках, за наявності реальної загрози життю пацієнта і якщо його стан не дозволяє висловити свою волю; щодо осіб, які страждають на небезпечні для оточуючих захворювання; щодо осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади; щодо осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння (злочини), а також при проведенні психіатричної експертизи.

10. Зауважено, що здійснення медичного втручання в організм пацієнта, який перебуває у критичному для життя стані, зводиться до принципу відвернення шкоди, більшої, ніж та, що заподіюється. Встановлено, що згода пацієнта чи його законного представника на медичне втручання не потрібна лише у разі наявності ознак прямої загрози життю пацієнта за умови неможливості отримання з об'єктивних причин згоди на таке втручання від самого пацієнта чи його законних представників, яке проводиться за рішенням лікаря, а в деяких випадках лікарської комісії, лише у випадках, коли стан здоров'я пацієнта дозволяє прийняти таке рішення.

11. Визначено, що до критеріїв правомірності інформованої згоди на медичне втручання належать: інформованість, добровільність, компетентність. Інформованість як необхідний критерій полягає у наданні медичним працівником усієї сукупності зрозумілої інформації пацієнту у доступній для нього формі.

Критерій добровільності базується на аналізі наявної у пацієнта інформації про медичне втручання та прийняття ним вольового рішення щодо проведення чи не проведення такого втручання без наявності зовнішніх чинників впливу на

пацієнта. До факторів, які мають визначальний характер щодо впливу на добровільність, належать: вплив на пацієнта за допомогою погроз (6 % респондентів); вплив на пацієнта з боку близьких осіб (58 %); майновий стан (22 %); вплив на пацієнта медичними працівниками. Компетентність як критерій інформованої згоди на медичне втручання полягає в наявності у пацієнта законодавчих можливостей приймати рішення щодо проведення медичного втручання.

12. Встановлено, що здійснення медичного втручання дитині до 14 років здійснюється за наявності інформованої згоди батьків чи законних представників такої дитини, при цьому сама думка дитини на надання чи ненадання нею згоди до уваги не береться. Порядок надання інформованої згоди у разі досягнення дитиною 14 років полягає у наданні інформованої згоди такою дитиною та батьками чи законним представником дитини. Вказана обставина реалізації права на інформовану згоду неповнолітньою особою обумовлена необхідністю того, що така особа має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, окрім обставин, коли така інформація може погіршити стан їхнього здоров'я, зашкодити процесові лікування.

Визначено, що проведення медичного втручання в організм повнолітніх осіб, які визнані у передбачений законом спосіб недієздатними, здійснюється за згодою їх законного представника, щодо пацієнта, цивільна дієздатність якого обмежується, □ за його письмовою згодою та письмовою згодою його піклувальника. Визначено, що згода пацієнта чи його законного представника на медичне втручання не потрібна лише у разі наявності ознак прямої загрози життю або здоров'ю пацієнта за умови неможливості отримання з об'єктивних причин згоди на таке втручання від самого пацієнта чи його законних представників. Обґрунтовано, що у разі відмови законного представника пацієнта, який не має повного обсягу цивільної дієздатності, від проведення медичного втручання, і якщо така відмова може мати для пацієнта тяжкі наслідки, лікар повинен повідомити про це органи опіки і піклування за місцем лікування невідкладно, але не пізніше наступного дня з моменту отримання такої відмови.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Шевченко А. С. Види медичного втручання, на яке потрібна згода пацієнта / А. С. Шевченко // Науковий часопис НДУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 18 «Економіка і право». – 2013. □ Вип. 19. □ С. 225□232.

2. Дворніченко А. С. Юридичні наслідки надання/ненадання пацієнтом інформованої згоди / А. С. Дворніченко // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія «Право» : [у 2-х ч.]. – 2013. – № 21. Ч. 2. – С. 304□307.

3. Дворніченко А. С. Інформована згода на втручання в організм дитини: проблеми законодавства та практики / А. С. Дворніченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Спецвип. Т. 1. – С. 20□22.

4. Дворніченко А. С. Правові підстави та умови регулювання розголошення медичної таємниці / А. С. Дворніченко // Юридичний часопис НАВС. – 2014. □ № 2 (8). – С. 174□184.

5. Дворніченко А. С. Згода пацієнта на медичне втручання: проблеми правової регламентації та шляхи їх вирішення / А. С. Дворніченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 6□2. Т. 3. – С. 15□19.

6. Дворніченко А. С. Информационное согласие на медицинское вмешательство в организм несовершеннолетних: зарубежный опыт / А. С. Дворніченко // Право и политика. 2014. □ Спецвып. □ С. 44□47.

7. Дворніченко А. С. Зарубіжний та вітчизняний аспект історичного становлення інформованої згоди як права пацієнта / А. С. Дворніченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – Вип. 11. Т. 2. – С. 34□36.

8. Дворніченко А. С. Особливості медичного втручання без інформованої згоди пацієнта / А. С. Дворніченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – Вип. 12. Т. 2. – С. 33□37.

9. Дворніченко А. С. Права повнолітніх осіб, які не мають повного обсягу цивільної дієздатності інформованої згоди на медичне втручання / А. С. Дворніченко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2016. – Вип. № 3 (75). – С. 177□184.

10. Шевченко А. С. Юридичні наслідки надання/ненадання пацієнтам інформованої згоди / А. С. Шевченко // Сучасні соціально-гуманітарні дискусії : матеріали II Всеукр. наук. конф. (з міжнар. участю) : [у 2-х ч.] (м. Дніпропетровськ, 20 жовт. 2012 р.). – Д. : ДНУ ім. О. Гончара, 2012. – Ч. 2. □ С. 130□135.

11. Шевченко А. С. Про проблеми юридичних наслідків надання/ненадання пацієнтом інформованої згоди на медичне втручання / А. С. Шевченко // Рівень ефективності та необхідності впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 22□23 берез. 2013 р.). – Донецьк : Східноукр. наук. юрид. орг., 2013. – С. 42□43.

12. Шевченко А. С. Співвідношення понять «медичний працівник» та «пацієнт» в розрізі інформованої згоди на медичне втручання / А. С. Шевченко // Захист прав медичних та фармацевтичних працівників як запорука захищеності прав пацієнта : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26□27 квіт. 2013 р.). – К., 2013. – С. 102.

13. Шевченко А. С. Права вагітної жінки та інформована згода на медичне втручання при вагітності та пологах / А. С. Шевченко // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 1□2 черв. 2013 р.). – Запоріжжя : ЗМГО «Істина», 2013. – С. 45□46.

14. Дворніченко А. С. Добровільна згода хворого на обробку персональних даних / А. С. Дворніченко // Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) (м. Кременчук, 5–6 груд. 2014 р.). – О. : Фенікс, 2015. – С. 74□76.

15. Дворніченко А. С. Проблеми медичного втручання без інформованої згоди пацієнта / А. С. Дворніченко // Актуальні проблеми вдосконалення

законодавства та правозастосування : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. наук. товариства курсантів : [у 2 ч.] (м. Київ, 19 берез. 2015 р.). – К. : НАВС, 2015. – Ч. 1. – С. 101□103.

16. Дворніченко А. С. Порушення права інформованої згоди на трансплантацію органів або тканин людини, як критерій кримінальної відповідальності / А. С. Дворніченко // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : зб. наук. пр. наук.-практ. конф. : [у 2 т.] (м. Київ, 26 берез. 2015 р.). – К., 2015. □ Т. 2. □ С. 198□200.

17. Дворніченко А. С. Законодавчі новели закріплення змісту права пацієнта на інформативну згоду / А. С. Дворніченко // Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти : матеріали підсумк. наук.-теорет. Інтернет-конф. (м. Київ, 23 квіт. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 313□315.

18. Дворніченко А. С. Інформованість як критерій правомірності інформованої згоди пацієнта на медичне втручання / А. С. Дворніченко // Розвиток наукових досліджень у XXI столітті : сучасні реалії та перспективи майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 трав. 2016 р.). – К. : Громад. орг. «Фундація науковців та освітян» (ESF), 2016. – С. 22□24.

АНОТАЦІЯ

Дворніченко А. С. Цивільно-правове регулювання інформованої згоди на медичне втручання. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 □ цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ. □ Харків, 2017.

У дисертації на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових, науково-публіцистичних джерел та чинного вітчизняного законодавства розкрито особливості цивільно-правової охорони інформованої згоди на медичне втручання. Метою дисертації є комплексне дослідження питань теорії та практики цивільно-правової охорони інформованої згоди на медичне втручання й вироблення пропозицій щодо удосконалення чинного національного законодавства. Визначено поняття і види медичного втручання, на яке за законом необхідна інформована згода пацієнта. Досліджено зміст права пацієнта на надання/ненадання інформованої згоди на медичне втручання. Встановлено юридичні наслідки надання/ненадання пацієнтом інформованої згоди. Узагальнено цивільно-правову природу згоди пацієнта на медичне втручання. Розкрито випадки медичного втручання без інформованої згоди пацієнта. Визначено критерії інформованості як правові ознаки згоди на медичне втручання. Аргументовано інформовану згоду на втручання в організм дитини, а саме проблеми законодавства та практики. Виокремлено право на інформовану згоду на медичне втручання повнолітніх осіб, які за рішенням суду не мають повного обсягу цивільної дієздатності.

Ключові слова: пацієнт, інформована згода, медичні послуги, охорона здоров'я, медичне втручання, добровільна згода поінформованого пацієнта.

АННОТАЦИЯ

Дворниченко А. С. Гражданско-правовое регулирование информированного согласия на медицинское вмешательство. □ На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 □ гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел. □ Харьков, 2017.

В диссертации на основе анализа отечественных и зарубежных научных, научно-публицистических источников и действующего законодательства раскрыты особенности гражданско-правовой охраны информированного согласия на медицинское вмешательство при получении разных видов медицинского вмешательства. Целью диссертации является комплексное исследование вопросов теории и практики гражданско-правовой охраны информированного согласия на медицинское вмешательство и выработка предложений по совершенствованию действующего национального законодательства. Определены понятие и виды медицинского вмешательства, на которое по закону необходимо информированное согласие пациента, особенности исторического становления информированного согласия как права пациента в современном медицинском праве. Исследовано содержание права пациента на предоставление/непредоставление информированного согласия на медицинское вмешательство во всем сегменте прав, гарантированных ему Конституцией и законами Украины. Рассмотрены юридические факты предоставления/непредоставления пациентом информированного согласия, порядок закрепления в медицинской практике форм выражения права пациента на медицинское вмешательство, а также юридические последствия за нарушение медицинского законодательства, касающегося гарантированного права пациента на предоставление/непредоставление информированного согласия. Раскрыты гражданско-правовая природа и сущность правового и общественного блага, которое касается согласия пациента на медицинское вмешательство, его юридическая значимость в гражданско-правовых отношениях относительно медицинского вмешательства. Проанализированы случаи медицинского вмешательства без информированного согласия пациента, определены действия медицинского персонала при возникновении случаев медицинского вмешательства без информированного согласия пациента, охарактеризованы особенности порядка медицинского вмешательства, которое касается лиц, находящихся в критическом для их жизни положении, определено предоставление информированного согласия на медицинское вмешательство в отношении лиц, находящихся в критическом для жизни состоянии, и связанных с этим проблемах. Определены критерии правомерности, которые должны составлять право пациента на информированное согласие при получении медицинского вмешательства, в ходе исследования установлено, что к этим критериям относятся добровольность, компетентность и осознанность, также раскрыт каждый из них. Аргументированы сущность и правовой порядок информированного согласия на вмешательство в организм ребенка, определены нынешние

проблемы законодательства и практики, которые касаются реализации права ребенка на информационное согласие на медицинское вмешательство, на основе отечественного законодательства выявлены конкретные пробелы в предоставлении информированного согласия на медицинское вмешательство в организм ребенка, а также на их основе и международном опыте решения таких пробелов предложены законодательные изменения, которые улучшают правовое регулирование этого вопроса. Рассмотрено право на информированное согласие на медицинское вмешательство совершеннолетних лиц, на основании решения суда не имеющих полного объема гражданской дееспособности, охарактеризован их правовой статус при предоставлении/непредоставлении информированного согласия на медицинское вмешательство, рассмотрены связанные с этим проблемы, на основании чего предложены законодательные изменения, направленные на изменение в лучшую сторону защиты правового статуса пациентов с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: пациент, информированное согласие, медицинские услуги, здравоохранение, медицинское вмешательство, добровольное согласие информированного пациента.

SUMMARY

Dvornichenko A. S Civil and legal regulation of informed consent to a medical intervention. □ *On the manuscript.*

Thesis for Candidate's degree in Juridical Sciences, specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure, Family Law, Private International Law. – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2017.

The peculiarities of civil protection of informed consent to a medical intervention are determined on the basis of the analysis of domestic and foreign scientific, journalistic sources and the current national legislation. The aim of the thesis is a comprehensive study of the theory and practice of civil protection of informed consent to a medical intervention and establish proposals for the improvement of the current national legislation. The concept and types of a medical intervention for which the law requires informed consent of the patient are defined.

The content of the patient's right to give or to decline giving their consent to a medical intervention on the basis of relevant information are investigative. The legal consequences of informed consent are determined. The civil nature of the patient's consent to a medical intervention are summarized. The cases of a medical intervention without informed consent are reviewed. The criteria of awareness as a legal features of consent to a medical intervention are given. The informed consent to a intervention in the child's body, namely the problem of law and practice is proved. The right of minors aged 14 or older persons, who by court decision does not have the full scope of civil capacity, to give or to decline giving their consent to a medical intervention on the basis of relevant information are determined.

Key words: patient, informed consent, medical services, health care, medical intervention, informed voluntary consent of the patient.

Підписано до друку 17.02.2017. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60x90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.